

Essvik Socialdemokratiska Kvinnoklubb - 100 år

Socialdemokratiska kvinnoklubben i Essvik-Nyhamn-Njurunda har fyllt 100 år.

Den 26 augusti 2009 firades 100-årsjubileet i Njurunda Folkets Hus i Kvissleby. Hedersgäst var Nalin Pekgul ordförande i Sveriges Socialdemokratiska Kvinnoförbund.

Den 25 augusti 1909 hade några Essvikskvinnor varit och lyssnat på ett föredrag som hölls av fru Törnlund, maka till dåvarande chefredaktören för Nya Samhället, O A Törnlund. Kvinnorna blev så inspirerade, att de beslöt sig för att starta en egen socialdemokratisk kvinnoklubb. 25 kvinnor tecknade sig som medlemmar och klubbens första ordförande blev Lina Andersson. Dokument från den tiden finns tyvärr inte bevarade eftersom Njurunda Folkets Hus brann ned till grunden år 1922.

Kvinnoklubbens möten hölls på Ljunghällan, byggd 1905, fram till att lokalen såldes 1969.

Vid klubbstarten 1909 höll man mötena hemma hos medlemmarna, men också i Stockstrandslokalen och kafé Ny Tid. Essviks skola, gamla PRO-lokalen i Kvissleby och även Safiren har tjänat som möteslokal. De senaste åren i klubbens 100-åriga historia har alla möten hållits i f.d. järnhandeln i Kvissleby.

1973 utlyste kvinnoförbundet en landsomfattande tävling i medlemsvärvning. Klubben lyckades tack vare Greta Jonsson att komma tvåa i tävlingen. Hon värvade 36 nya medlemmar. Priset var en valfri gäst och Greta valde Tage Erlander. Han hämtades vid tåget av Greta och ordförande Ruth Holmqvist till en trevlig och välbesökt kväll på Opalen i Kvissleby den 19 mars 1974.

Läs mera i Jubileumsskriften 1909-2009 som kan beställas via Föreningsarkivet Västernorrland.

Detaljstudie från föreningens fana.
Fotokälla: Föreningsarkivet Västernorrland.

Svenska Skogs- och Flottningsarbetareförbundet i Sandslån

Sandslåns avd 175 av Svenska Skogs- och flottningsarbetareförbundet bildades vid ett utlyst folkmöte den 23 augusti 1906 efter medverkan av C. O. Johansson, Kramfors och Johan Erlander, Stensätter. Stensätter som senare skulle komma att bli ordförande i Skogs- och Flottningsarbetareförbundet när det bildades 1948. Man beslutade att avdelningen skulle ansluta sig till Svenska Sågverksindustriarbetareförbundet. Vid mötet anmälde sig 80 arbetare för inträde i avdelningen. Vid nästa fackmöte den 5 september meddelades att antalet medlemmar nu uppgick till 130 stycken. Till styrelse valdes: Jonas Bergvall ordförande, Edvard Hult sekreterare, Albin Sundström kassör samt ledamöterna C. A. Carlsson, Alfred Olsson, C. A. Carlander och Olof Kärlander.

Vid avdelningens tillkomst reglerades lönevillkoren främst sorteringsverket genom kontrakt med personlig underskrift av ackordstagarna. Undantagna från underskrift var alla under 18 år, som endast fick fastställd timpenning, vilket betydde att de inte fick någon andel i en eventuell ackordsvinst. Under de första åren inskränkte sig avdelningens arbete i regel till, att före direktörens sammankallande av arbetarna med förslag till kontrakt för sorteringsarbetet, utlysa ett folkmöte för att dryfta uppgårelsen för sommarens arbete. Avdelningen hade dessförinnan genomgått fjolårets kontrakt, något som var till fördel för fackklubben genom att man kunde bli eniga om vissa förslag till förbättringar. Man kunde från fackets sida uppträda mer samlat inför direktören.

Av protokollet den 17 december 1908 framgår det att avdelningen redan hösten 1906 träffat en ackordsuppgörelse. Arbetet gällde det som skulle utföras på öppet vatten vid eftersorteringens slut som t ex veduppdragning samt sågning och huggning av ved. Paragrafen hade följande lydelse: Eftersom det var det sista mötet för året så beslöt man att diskutera vad fackföreningen utträttat sen den bildades. En medlem vid namn Norrman misströstade om avdelningens stabilitet, han motiverade detta genom att han hade varit med i föreningar tidigare och då sett att antalet besökare på mötena blev allt färre och då var det enligt honom inte så mycket hopp längre. En annan medlem Sundström framförde att föreningen ej gjort så mycket gott, så hade den väl ej gjort något ont, och hade den ej i år gjort så mycket, så på hösten 1906 visade den att den hade respekt med sig, när det var fråga om ackordsuppgörelsen.

En annan medlem vid namn Bergqvist trodde att utomstående önskade att arbetarrörelsen skulle gå framåt men ville ej vara med på grund av personliga intressen, eftersom det var så mycket säsongarbetare som arbetar endast under kortare perioder att de ansåg att det inte

Timmerflottning vid skiljet i Lövudden.
Fotokälla: Reinhold Olssons personarkiv.

lönade sig att gå med i fackavdelningen. Bergqvist ansåg dock att man inte skulle misströsta utan se framtiden an med gott mod, det skulle väl stunda bättre tider.

Tidigare hade arbetarna ej haft ombud utsedda att kontrollera utbetalningarna från det överenskomna ackordet för sommararbetet. På avdelningens initiativ och efter beslut av arbetarna beslöts att utse ombud som hade till uppgift att kontrollera utbetalningarna till arbetarna. Vid avdelningens möten diskuterades förutom fackliga och politiska frågor bl. a. den kooperativa rörelsen, prästernas inställning till arbetarrörelsen, om orsaken till Amerikas överlägsenhet på det industriella området i förhållande till andra länder och vad som kunde göras för att förbättra nykterheten på arbetsplatsen.

Kontakt med flottningsarbetarna i Norrland och Dalarna skedde genom konferenser där respektive avdelningar representerades genom ombud och frågor av gemensamt intresse diskuterades. År 1909 inträffade storstrejken som för Sandslån del blev kortvarig. Strejken blev på andra orter rätt långvarig och motståndskraften hos arbetarna bröts så småningom ned och slutade i ett stort nederlag för arbetarna och spridde stor misstämning bland medlemmarna. Det var många som förlorade tron på fackföreningsrörelsens förmåga att kunna hävda sig mot arbetsgivarna. Emigrationen till Amerika ökade i stor utsträckning efter 1909 års strejk. Ådalens samorganisation beslutade att bilda en emigrationsfond för hela Ådalen för att hjälpa trakasserade medlemmar som ville emigrera till Amerika. Medlemsantalet inom avdelningen minskade allt eftersom och när avdelningen till slut upphörde år 1912 fanns det endast ett fåtal medlemmar kvar i avdelningen.

Den 18 maj år 1914 bröt den s.k. "Sandslåstrejken" ut. Orsaken till strejktubbrottet var att en arbetare avskedats som ansågs oberättigat. Men det hade sedan tidigare rått ett starkt missnöje bland arbetarna sedan det skett ett skifte på flottchef- och platschefsbefattningen. Detta innebar stora förändringar för flottningsarbetet på skiljet i Sandslån.

Ombyggnad av sorteringsvänderna skedde i etapper och när det nya systemet var färdigt fanns det inte längre någon som påminde om den gamla sorteringen, den nya maskintekniken hade därmed gjort sitt intåg. Sorteringsarbetet som tidigare betalades i ackordsersättning gavs nu i timpenning. Det motiverades med att erfarenhet av det nya systemets kapacitet krävdes innan ackordsersättning kunde återinföras. Trots att arbetet utfördes mot timlön så krävdes lika hög arbetsprestation som tidigare när arbetet utfördes mot ackord. Spänningarna mellan Ångermanlands Flottningsförening och fackavdelningen ökade avsevärt under denna tid, flottningsföreningen rekryterade sk arbetsvilliga vid strejker, Flottningsföreningen anlätade s.k. värvare främst i skogskommunerna där fackföreningsrörelsen var i det närmaste okänt begrepp. De strejkande fick i första hand koncentrera sig på att försöka hindra ny arbetskraft anställdes. Men eftersom det var förbud för obehöriga att tillträda arbetsplatsen så kunde de strejkande inte komma i kontakt med de arbetsvilliga. Man fick därför försöka att ta kontakt med strejkbrytarna på resan ner till Sandslån, detta var dock ingen lätt uppgift eftersom de ofta kom i stora grupper och i bland med en färdledare.

Transporten skedde ofta med järnväg till någon av järnvägsstationerna mellan Sollefteå och Nyland. Från avstigningsstationen ner till Sandslån transporterades de sedan från närmaste ångbåtskaj med någon av

flottningsföreningen ångbåtar. De strejkande lyckades ibland få upplysningar om till vilken ankomststation de arbetsvilliga skulle anlända till så att representanter för de strejkande kunde möta dem och tala om för dem att det var strejk i Sandslån, vilket de flesta inte kände till. Många av de som kontaktades och informerades fullföljde aldrig resan till Sandslån utan återvände till sin hembygd.

Den 11 maj år 1917 återupptogs avdelningens verksamhet. I protokollet från mötet står följande: Beslöts enhälligt att åter upptaga fackföreningen samt att fackavdelningen skulle ansluta sig till Svenska Sågverksindustriarbetareförbundet. Styrelsen skulle bestå av fem personer vilka följande personer kom att ingå i styrelsen: August Mellberg ordförande, Oskar Johansson sekreterare, Algot Norlin kassör, Gustav Samuelsson vice ordförande och Albert Myrén vice sekreterare. Efter den perioden började blev det allt större motsättningar mellan Ångermanlands flottningsförening och Sv. Skogs- och flottningsarbetareförbundet Sandslån. Arbetsgivarnas återkommande krav på lönesänkningar, förändring av arbetsstyrkan, gruppminsning, förändringar i sorteringsverket m.m. samt den vikande konjunkturen på trämarknaden. År 1929 nåddes ett avtal om arbetares rätt att få köpa ved från Flottningsföreningen.

Under 1950-talets första hälft utbyggde och förbättrade Flottningsföreningen det elektriska elnätet i Sandslån. Under den här tidsperioden tillkom arbetarmäss och markententeri och arbetarbostäderna renoverades där man installerade moderna tork- tvätt och duschar, en ny tvättstuga byggdes med moderna tvättmaskiner, man fick dessutom anslag till sport- och hobbyverksamhet.

Torgny Kemper

Var du med på 50- och 60-talet i Sundsvall?

Fotokälla: Sundsvalls Museum.

Då har du chansen att vara med i en grupp som samlar, forskar, skriver och pratar om 1950- och 1960-talets Sundsvall.

Anmälan: medelpadsarkiv@sundsvall.se

Tfn: 060-19 18 75

Kostnad: 200 kr.

Plats: Kulturmagasinet

Dagtid: kl 13.00–15.00, 28/1, 1/2, 25/2, 11/3, 25/3 eller

Kvällstid: kl. 18.00–20.00, 20/1, 3/2, 17/2, 3/3, 25/3.

Arrangör: Kulturmagasinet och Föreningsarkivet Västernorrland.

Arkivens Dag den 14 november

Arkivens Dag

Arkivens Dag infaller alltid den andra lördagen i november. I år blev det den 14 november och årets tema var ”På liv och död”. Det ledde till aktiviteter i de flesta arkivinstitutioner i landet

Medelpadsarkiv i Sundsvall:

Cirka 100 personer passerade revy på Medelpadsarkiv 2 trappor upp under det vidöppna Kulturmagasinet i Sundsvall. 6 små utställningsskärmar med temat På liv och död kunde beskådas och upplevas på Medelpadsarkiv. Föreningsarkivets bidrag var ”Modiga baptister trotsade lagen” (konventikelplakatet) och ”Insamlingar till folk i nöd” som behandlade Röda Korset.

Många forskare cirkulerade, besåg utställningarna, släktforskade eller hittade något intressant i de mikrofilmade tidningarna från 1950 och 1960-talen som tagits fram. Elfon Finnström, välkänd lokalhistoriker visade bildspel från Njurunda och sålde boken om Klampenborg som han och hans fru är skapare till.

I programsalen på entréplanet visades film om barnmorskors och obducenters arbeten. Därefter fick författaren Vibeke Olsson Falk föreläsa om sitt förhållande till Bricken på Svartvik i Njurunda som hon skrivit en bok om. Boken utspelar sig under strejken 1879 och

Arkivchef Ulrika Hädén och Kerstin Mossberg visar en intresserad besökare hur man släktforskar.
Foto: Ann-Britt Nilsson.

Bricken, 12 år, är huvudperson. Publiken under föredraget var så stor så stolar fick sättas ut i foajén, cirka 120 personer lyssnade vilket är något av ett rekord.

En paneldebatt följde efter föreläsningen med rubriken Strejkvapnet förr och nu. Det var också välbesökt och det blev en intressant diskussion mycket beroende av att en hel bänkrad med ungdomar deltog. De ställde också frågor som vi tror var av stor betydelse för panelen som bestod av ombudsman Per Bardh LO:s vice ordförande och avtalssekreterare samt Katrin Edström och Sonja Lindberg ombudskvinnor från Kommunal lokalt. Även arbetarkommunen var representerad av Roger Johansson från Sundsvall. Författaren Gustaf Forsell deltog också.

Deltagarna enades om att det var av stor vikt att det skulle göras billigare och lättare för ungdomar och särskilt arbetslösa ungdomar att bli medlemmar i fackföreningar. Det fick panelen ta med sig för att förhoppningsvis göra något av.

Arkivchef Ulrika Hädén och en av många besökare vid en del av Rödakors-utställningen.
Foto: Ann-Britt Nilsson.

Arkivcentrum Nord i Härnösand:

Till Arkivcentrum Nord kom ca 75 personer och tog del av våra aktiviteter som behandlade temat På Liv och Död. Utställningar hade alla arkivinstitutioner tillverkat. Föreningsarkivet tog upp:

- 1) Spanienkommittén i Örnköldsvik, som det finns arkivhandlingar från. Det fanns hela 23 kommittéer i Västernorrland, FV har även handlingar från Spanienkommittén i Härnösand, resten har gått förlorad.
- 2) En Röda Korsinsamling till svältande barn i Wien år 1919-1920. Hungersnöd p.g.a. missväxt var orsaken till svälten.
- 3) En belöning från Lions Härnösand till en pojke som räddat sin syster som ramlat ner i en brunn.

Näringslivsarkivet NIN visade en utställning om tungt vatten som producerats i fabriken i Ljungaverk samt rapporter från de allierade under kriget.

Föreläsning hölls av Peter Wik som berättade ”Hur västernorränningar rekryterades till Spanska inbördeskriget”. Antalet åhörare var 30 personer. Peter har forskat i Föreningsarkivets handlingar och även i Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek. Glatt överraskad blev Peter då han fick höra ögonblicksglimtar av åhörare som vinkat av Spanienfrivilliga för 70 år sedan.

Peter Wik håller sin föreläsning på Arkivcentrum Nord. Foto: Rolf Boström.

Kontaktuppgifter

För att minska kostnaderna för våra utskick vill vi gärna att våra medlemmar anger sin e-postadress. Meddela föreningens namn och e-postadress och sänd till: foreningsarkivet@sundsvall.se.

Vi tackar för besväret.

Sponsring

Föreningsarkivet Västernorrland har blivit med bärbar dator, där vi ska lägga in våra ekonomiprogram som då inte belastar vårt it-konto. Vi tackar Koneo och då särskilt Erik Sonesson och Fredrik Modin.

Minnesspår

Fotokälla: Sundsvalls Museum.

En serie kaféprogram för dig som är nyfiken på vår historia och hur vi tar hand om den.

- * 26 januari – Sundsvalls kaféer och restauranger. Minns du Ågläntan, Gambrinus, Palms...
- * 9 februari – Hur mår du? Jag mår bra. Vad gör vi med våra gamla brev och papper?
- * 2 mars – Minns du 50- och 60-talet? Vi tittar på och pratar om bilder från Sundsvall.
- * 30 mars – En förenings uppgång och fall. Ordning och reda i arkivet.

Entré: 20 kr.

Ditt fika köper du själv i kafé Skonerten.

Tid och plats: kl. 14.00, Kulturmagasinet.

Arrangör: Kulturmagasinet och Föreningsarkivet Västernorrland

Nya priser!

Föreningsarkivet Västernorrland är en arkivinstitution som är beroende av bidragsgivare. Våra viktigaste sponsorer är Landstinget, Riksarkivets nämnd för enskilda arkiv, kommunerna i Västernorrland och naturligtvis våra medlemmar. På vårt årsmöte som hölls i april 2009 beslöts att medlemsavgiften skulle förändras för 2010 enligt följande tabell:

Medlemmar	kr.	Hyllutrymme
0-200	300	1
201-750	750	2
751-1 000	1000	3
1 001-5 000	2500	5
5 001-10 000	5000	10
över 10 000	7500	15

Hyllmeteravgifter gäller från 2009.

Medlemsavgiften baseras på organisationens medlemsantal, ett visst hyllutrymme är kopplat till avgiften. För allt utnyttjat hyllutrymme därutöver debiteras 150 kronor per påbörjad ny hyllmeter (hm). Utom i de fall när gallringsbara handlingar s.k. 10-årshandlingar lämnas, då tillkommer en avgift på 200 kronor per påbörjad hyllmeter.

Att ta emot en arkivleverans innebär en hel del arbete. I korthet består arbetet av att skriva in/registrera handlingarna i vårt digitala arkivförteckningsprogram, där efter tas gem och platsfickor bort, kopior rensas bort, verifikationer äldre än 10 år gallras. Materialet delas sedan in i serier, t.ex. protokoll och korrespondens, som läggs var för sig i kronologisk ordning. Dokumenten ordnas och förtecknas och läggs in i arkivkartonger som förses med etikett och placeras på hyllor i våra arkivlokaler. Det är ett arbete som kräver ett bra ordningssinne och kompetens.

Vi blir glada då vi får in arkiv som inte består av lösblad, eller arkiv där t.ex. protokollen lagts i kronologisk ordning. Vi tar gärna emot handlingar i arkivkartonger som kan köpas av oss.

Vad vi begär är att ni innan leverans tittar på vår hemsida www.foreningsarkivet.se och läser vår broschyr "Ordning och reda i arkivet". Vårt uppdrag är att ta hand om föreningars kulturarv och då förväntar vi oss att det lämnas i ett bra skick. Vi kan också ordna studiedagar och kurser för att lära ut hur man tar hand om sitt arkiv. Eftersom vi nu ser över våra kostnader och intäkter kommer det att innebära att vi kommer att ta ut avgifter beroende på i vilket skick handlingarna är.

Ju bättre ordning ju mindre kostnader för er. En prislista kommer att utformas under året.

Vid avveckling av föreningen

Om er förening ska läggas ner och ni vill skänka handlingarna till Föreningsarkivet Västernorrland så tänk på vi önskar ta ut årsavgift för fem år framåt. Det säkerställer att arkivhandlingarna finns kvar. Vi får in flera nedlagda föreningar som skänkt pengar till välgörande ändamål men inte tänkt på att Föreningsarkivet Västernorrland också behöver medel till sin verksamhet.

Aila Lundin går i pension!

Aila började på Föreningsarkivet Västernorrland den 12 november 2001. Aila hade fått ett uppdrag av föreningen Svartviksdagarna att studera tidningsartiklar på mikrofilm på Medelpadsarkiv i Kulturmagasinet. Det gjorde hon så bra så hon rekommenderas till FV.

Ett stort intresse för lokalhistoria har gjort att hon har trivts med sina arbetsuppgifter, andra egenskaper är som hon säger är att "man måste vara lite speciell för att tycka det är roligt att arbeta med arkiv. För roligt tycker hon att det varit och tagit i har hon gjort, oavsett väder och vind och sjukdom så har Aila träget kommit till jobbet. Här kan man tala om den finska Sisun.

"Guldkornen i arbetet har varit arbetskamraterna samt kontakten med många trevliga representanter för medlemsorganisationer. Sen är arbetet mycket omväxlande, eftersom det innehåller så många olika moment, både stort och smått, allt från post- och telefonkontakt med medlemmar till att både ordna och söka i arkiven för forskares räkning".

Vi kommer att sakna Ailas glada och medryckande skratt i fikarummet men önskar lycka till till en ny fas i livet.

Projekt om transporters och resandets kulturarv

Flottningsföreningars arkiv

Länsstyrelsen har bifallit ett projekt som grundas på flottningssepoken i Ångermanälven. I motiveringen står att det är en viktig del av Västernorrlands historia som behöver lyftas fram då många av de rester som minner om denna tid har försvunnit eller är på väg att försvinna. Projektet syftar till att genom Landsarkivet, Föreningsarkiven och Näringslivsarkiven ta fram information och bilder som belyser viktiga händelser kring flottningen och koppla dessa till fysiska platser och de rester av flottningsarbetet som finns kvar. Denna information ska göras till en portabel utställning som vänder sig till allmänhet och skolor och den ska ställas ut på kommun- och skolbibliotek

Landsarkivet förtecknar arkivet för Ångermanälvens flottningsförening och sammanställer en forskarhandledning med alla de arkiv som härrör till Ångermanälven. FV bidrar med en förteckning på de flottningsfackföreningar som var verksamma längs Ångermanälven och finns i våra arkiv. Näringslivsarkivet bidrar med en förteckning på de flottningsföreningar som är aktuella.

Utställningslådor och rollups ska tillverkas och distribueras till skolor i kommuner längs Ångermanälven. Spelfilmer som finns i Ångermanälvens flottningsförenings arkiv ska visas och föreläsningar ordnas under våren. Projektet kommer att pågå till och med mars 2010.

Nya medlemmar 2009

Beviljade medlemsansökningar Våren 2009

Sundsvall-Timrå FN-förening
Skogs Hembygdsförening
Sundsvalls Missionsförsamling
Härnösands Konstförening
Midälva Genealogiska Förening
P Bowling
Härnösand Kanaludden Rotaryklubb
Tuna övre Centerkvinnor

Beviljade medlemsansökningar Hösten 2009

SKTF seniorer Region 2 Mitt
SKTF seniorer sektion 36 Sundsvall
Föreningen Härnösand och Havet
Föreningen Sägverksfolket

En solig och trevlig dag var det när fr v Torgny Kemper FV, Annika Alke och Ingela Hansson HLA, Daniel Nordin NIN, John Erik Hansson och Mona Bergman från HLA besökte Sandslån och Näsåker för att inventera flottningslämningar.
Foto: Ulrika Håden.

Studiebesök

Eftermiddagen skulle tillbringas på Sandslån där det finns flottnings- och sorteringsmuseer. I ett av museerna skildras timmersorteringens utveckling under tiden 1872-1982. Vi togs emot av 3 herrar som arbetar ideellt med museerna och de hade även arbetat med flottningen då det begav sig. De var mycket kunniga och villiga att dela med sig av kunskaperna.

År 1872 började timmer att sorteras vid ett landskilje och år 1915 stod det manuella skiljet, med 4 rännor och 8 buntverk, klart. År 1957 sorterade ca 900 anställda ca 23 miljoner stockar och det var mest i hela världen. År 1965 började det mekaniska skiljet med runt 100 anställda. Den sista stocken som flottades i Ångermanälven var 5 september 1981 och därmed avslutades även sorteringen av timmer i Sandslån.

Nya leveranser

Bland inleveranser under hösten kan vi bland annat hitta:

Allservice och Zadaka ekonomisk förening
Sundsvalls Teaterförening
Stiftelsen Borgarhemmet
Byggnadsföreningen för Folkets Hus i Utansjö
Föreningen Samarbete i Sandslån
Martin Olssons personarkiv
Frälsningsarmén
Fjällsjö Missionsförening
Byggnadsföreningen Näsets bönhus

Foto: Ann-Britt Nilsson

God Jul & Gott Nytt År
önskar
Föreningsarkivet Västernorrland

Föreningsarkivet
Västernorrland

Postadress: Norrmalmsgatan 4, 851 85 Sundsvall
Besöksadresser: Sundsvall
Medelpadsarkiv, Kulturmagasinet
Tfn: 060-19 18 75, forskning
060-19 14 79, leveranser
060-19 14 77, arkivchef Ulrika Hådén
epost: foreningsarkivet@sundsvall.se
hemsida: www.foreningsarkivet.se

Härnösand
Arkivcentrum Nord, Kusthöjden
010-476 80 75